

DEZAVANTAJLI GRUPLARIN BİLGİ VE BECERİYE ERİŞİMİ

GİRİŞ

Ülkemizde eğitim alanındaki en önemli konulardan birisi farklı nedenlerle dezavantajlı olan çocukların eğitime erişimi sorunudur. Azınlık ailelere mensup çocukların, yerinden edilmiş ailelerin çocuklarının, çalışan çocuklar, engelli çocuklar ve mevsimlik işçi ailelerin çocuklarının yapılan araştırmalarda eğitime devam oranlarında gerilerde olduğu gözlenmiştir. Bu da toplumdaki temel sorunlardan birisi olan eşitsizliği tetiklemekte, eğitime erişimde eşit olmayan şartlar oluşturmaktadır.

Mesele belirleme sürecinde yürütülen *Sorunlar Araştırması Çalışması* kapsamında öncelikle bir *literatür taraması* gerçekleştirilmiş ve eğitim alanında küresel, ulusal ve yerel veri, endeks, rapor ve araştırmalar derinlemesine incelenmiştir. Araştırmanın temelini oluşturan bu süreç, Türkiye'nin mevcut eğitim durumu hakkında bir altlık görevi görürken, eğitim alanında karşı karşıya kalınan zorluklar konusunda da bir çerçeve sunmuştur.

Masa başı araştırması tamamlandıktan sonra, Türkiye için eğitim alanındaki öncelikli konuların belirlenmesi amacıyla eğitim alanında görev alan uzmanlara danışmak amacıyla bir *uzmanlar çalışması* gerçekleştirilmiştir. Türkiye'de eğitim alanında faaliyet gösteren ve/veya eğitim sektörüyle ve paydaşlarıyla dirsek temasında olan akademisyenler, sivil toplum çalışanları, öğretmenler ve profesyonellerin bir araya geldiği uzmanlar çalıştayında eğitim alanında en öncelikli sorunların tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın üçüncü aşamasında ise değişimin ve yaratılacak sosyal değer en yüksek olabileceği konuları anlamak amacıyla eğitim alanındaki en temel iki faydalanıcı olan *öğretmen ve öğrencilerin görüşlerine* danışılmıştır. Öğretmenlere açık uçlu sorular sorularak bir online anket uygulanırken, öğrencilerin görüşleri ve deneyimleri için ise Eğitim Reformu Girişimi ve Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı'nın 2016 yılında yayınladığı "Çocukların Gözünden Okulda Yaşam" araştırma raporunun çıktıları incelenmiştir.

Birbirini besleyen bu üç çalışmadan edinilen çıktılar, Türkiye'de eğitim alanındaki ihtiyaçları ve gelişim alanları doğrultusunda en yüksek sosyal değeri yaratabilecek öncelikli konuları ve mesele sorularını belirlemede kullanılmıştır.

Sorunlar araştırması hakkında daha detaylı bilgi için yöntem ile ilgili raporu inceleyebilirsiniz.

MESELE SORUSU

Dezavantajlı grupların bilgi ve beceriye erişimini teknoloji aracılığıyla nasıl kolaylaştırabiliriz?

GEREKÇELENDİRME

Sorunlar Araştırması kapsamında yürütülen masa başı araştırması sonucunda, Türkiye’de eğitime erişimde güçlük yaşayan dezavantajlı gruplar ve yaşadıkları zorluklar bir araya getirilmiştir.

İncelenen çalışmalar ve raporlarda eğitime erişim ekseninde öne çıkan Türkiye’deki dezavantajlı gruplar aşağıdaki gibi gruplandırılmıştır:

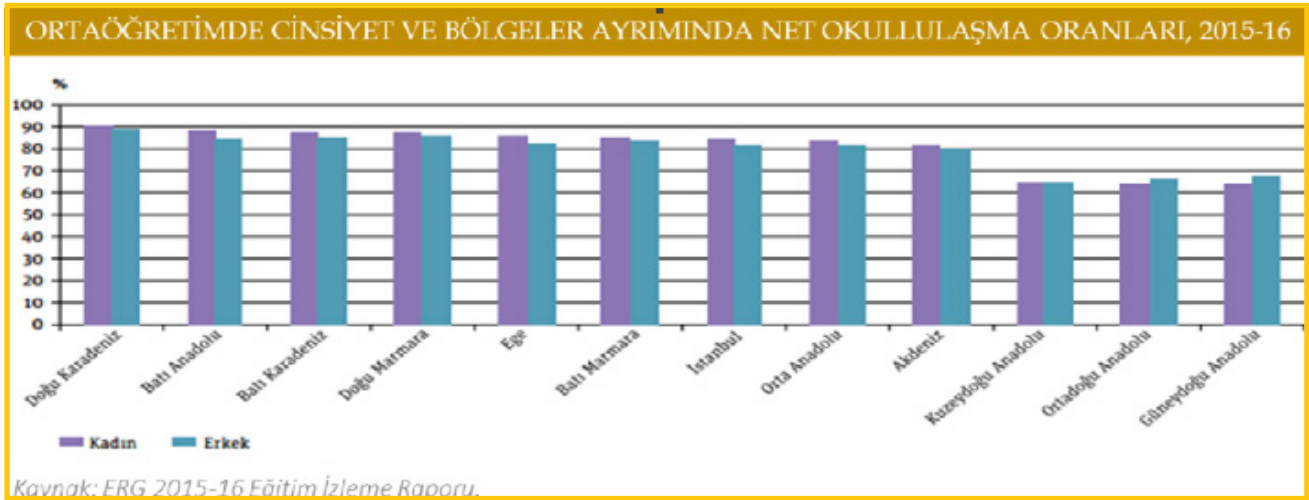
- Kız çocuklar
- Engelli çocuklar
- Özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklar
- Çalışan çocuklar
- Yerinden edilmiş çocuklar
- Çatışma bölgesinde yaşayan çocuklar
- Yoksul ailelerin çocukları

“Eğitime erişimde farklı grupların karşı karşıya kaldığı zorluklar birbirinden farklılaşıyor.”

a) Kız Çocuklar:

Türkiye, kız çocuklarının ilköğretim ve ortaokul düzeyinde eğitime erişiminde önemli bir gelişme kaydetmiştir. Ancak, okulöncesi düzeyde ve ortaöğretimde eşitsizlik devam etmektedir.

ERG’nin 2015-2016 Eğitim İzleme Raporu’nun çıktıları, okulöncesi eğitimde ve ortaöğretimde cinsiyete göre bölgesel farklılıkların bulunduğu ve farklılığın en yoğun olduğu bölgenin Güneydoğu Anadolu olduğuna işaret etmektedir .

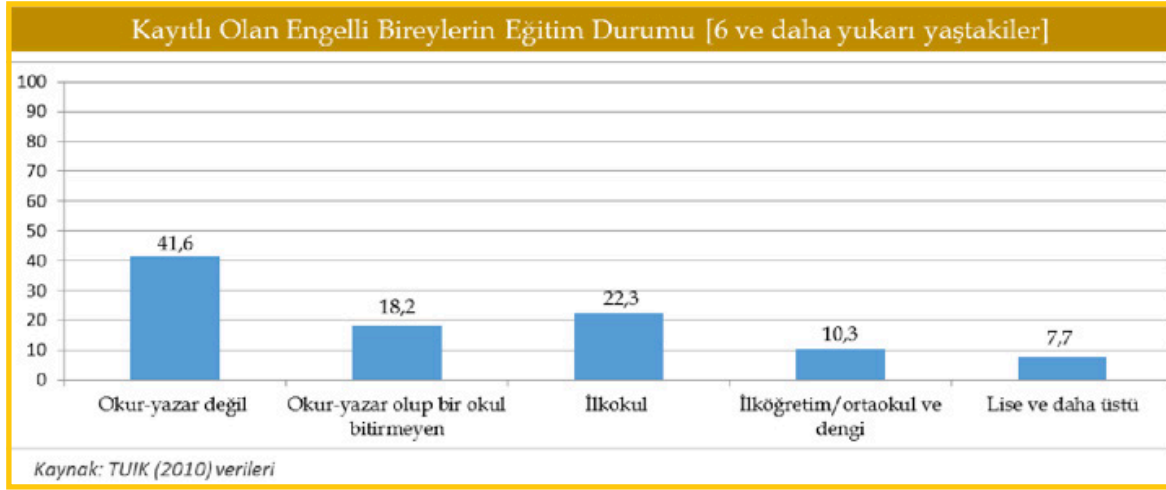

Ortaöğretime erişimdeki toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlik, yükseköğretimde kadın oranlarının ve kadın istihdamının düşüklüğüne yol açmaktadır.

Türkiye’de eğitimde toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikleri değerlendirirken, ataerkil toplumsal cinsiyet rollerini pekiştiren eğitim içeriği de göz önünde bulundurulmalıdır. İlkokul düzeyindeki ders kitaplarında aile içi görev dağılımı ve rol modelleri konusunda cinsiyetler arası ayrımcılığın gözlemlendiği belirtilmektedir.

b) Engelli Çocuklar:

2010 TÜİK verilerine göre, Türkiye’de görme, işitme, dil ve konuşma, ortopedik ve zihinsel engelli bireylerin arasında ilköğretim mezunu olanların oranı %22,3; lise mezunu olanların oranı ise sadece %7,7’dir. Engelli öğrencilerin ortaöğretime erişim oranı oldukça düşük (% 35).

Engelli öğrencilerin eğitime erişiminde okul donanımı önemli bir zorluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Engelli öğrenciler, TEOG sınavında başarılı olmalarına rağmen, okul binalarının ve sınıfların engelli erişimine uygun olmaması gibi sebeplerle kazandıkları liseye kabul edilememekte, “filen” açık liselere yönlendirilmektedirler.

c) Özel Eğitime İhtiyaç Duyan Çocuklar :

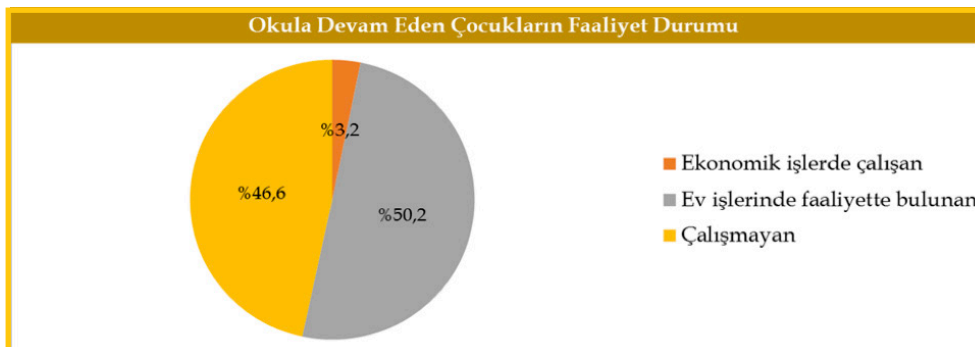
TÜBİTAK'ın 2013 verilerine göre Türkiye’de 0-24 yaş aralığında 682 bin üstün zekalı ve üstün yetenekli birey bulunmaktadır. Ancak Türkiye’de üstün zekalı çocuklara eğitim veren devlet okulu sayısı yalnızca bir taneyken, Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı çalışan 60 civarı Bilim ve Sanat Merkezi bulunmaktadır. Bu sayılara bakıldığında, Türkiye’de üstün zekalı çocukların büyük bir bölümünün normal okullarda, standart müfredata bağlı olarak eğitim gördüğünü söylemek mümkündür. Ancak üstün zekalı öğrencilerin özel eğitime ihtiyaç duyan bireyler olarak tanımlanması ve onlar için farklı bir program geliştirilmesi önemli bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu noktada, öncelikle eğitim kurumlarında ve mevcut okullarda üstün zekalı çocuklara yönelik ne yapılabileceğine ilişkin bir program geliştirilmesi önem taşımaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı’nın sunduğu “destek hizmet odası” hizmeti, üstün zekalı çocukların standart devlet okullarında haftalık 12 saate kadar özel eğitim alabilmesine olanak sağlamaktadır. Ancak bu hizmetin tüm üstün zekalı çocuklar için erişilebilir kılınması ve bu çocuklarla çalışacak öğretmenlerin uygun bir eğitim alması son derece önemli olmaktadır.

d) Çalışan Çocuklar:

2012 TÜİK verilerine göre 6-14 yaş grubundaki her 100 çocuktan 3’ü çalışmaktadır (yaklaşık 450.000 çocuk) .

6-17 yaş grubundaki çocukların yaklaşık yarısı (yaklaşık 7 milyon çocuk), okula devam ederken aynı zamanda ev işlerine destek olmaktadır.

Çalışan çocukların yaşadığı zorluklar:

Okul devamsızlığı: Çalışan çocuklar, - özellikle mevsimlik tarım işçiliği yapan çocuklar, okula kayıtlı olsalar bile düzenli bir biçimde okula devamlılık sağlayamamaktadır.

Derslere ve sosyal etkinliklere zaman ayıramama: Çalışan çocuklar iş yükleri nedeniyle derslerine yeteri kadar zaman ayıramamakta ve arkadaşlarıyla vakit geçirememektedir. Dolayısıyla çocukların akademik başarıları düşmekte ve okula ve eğitime karşı motivasyonları ciddi ölçüde düşmektedir.

Okulu bırakma: Çalışan çocuk için okul hayatı, yaşadıkları zorluklar sonucunda, giderek daha az cazip olan ve ötekileştirildiklerini hissettikleri bir yer olmaya başlamakta ve bu sebeple çalışan çocukların bir kısmı eğitim hayatlarını tamamıyla sonlandırmaktadır. Sonuç olarak, çocuk işçiliği, çocuk emeğinin kötüye kullanımı ve çocuk hakları açısından ciddi bir sorundur.

e) Yerinden Edilmiş Çocuklar:

2012'den bu yana 2 milyonu aşkın Suriyeli vatandaşın ülkeye geldiği göz önüne alındığında Türkiye'de Suriyeli göçmen çocukların eğitime erişimi, bu alandaki en acil mesele olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye'ye gelen 934,000 okul çağındaki Suriyeli çocuğun %63'ünün eğitime erişim olanağı bulunmuyor.

Bu sorunun temel sebeplerini incelediğimizde, Türkiye'de yaşayan Suriyeli çocukların eğitime erişiminin önünde engel teşkil eden üç mesele öne çıkmaktadır.

- I. Dil: Arapça'dan başka dil bilmeyen çocukların Türkçe eğitim veren okullarda sorun yaşamaları.
- II. Ekonomik zorluklar: Ailelerin ulaşım, okul gereçleri ve okul harcı gibi masrafları karşılayamaması ve Suriyeli göçmen aileleri arasında çocuk işçiliğinin oldukça yaygın oluşu.
- III. Toplumsal uyuma: Ailelerin, okulda zorbalığa maruz kalacağı endişesiyle çocuklarını devlet okullarına kaydettirememesi.

f) Çatışma Bölgesinde Yaşayan Çocuklar:

2015-2016 eğitim öğretim yılında Güneydoğu Anadolu'daki çeşitli illerde ortaya çıkan çatışma ortamı ve sokağa çıkma yasakları neticesinde yaklaşık olarak 300.000 öğrencinin eğitimi kesintiye uğramıştır.

Bu koşullar sebebiyle bu bölgelerde yaşayan çocukların tüm hayatları ve dolayısıyla eğitimleri de son derece olumsuz yönde etkilenmiştir. Bu etkileri azaltmak için aciliyetle,

- Çatışmalarda zarar gören binaların iyileştirilmesi,
- Eğitimi kesintiye uğrayan çocuklar için telafi programlarının geliştirilmesi ve
- Yine bu çocuklar için psikososyal destek programlarının oluşturulması oldukça önemlidir.

g) Yoksul ailelerin çocukları:

Türkiye'de öğrencilerin ortaöğretim başarısını, sosyoekonomik durumları önemli ölçüde etkilemektedir.

Aşağıdaki tablodan da görüleceği üzere, 15 yaş grubundaki öğrencilerden sosyoekonomik durumu yüksek olanlar fen liseleri ya da Anadolu liselerine giderken, sosyoekonomik durumu düşük öğrenciler çoğunlukla meslek liselerine gitmektedir.

Sosyoekonomik durum, diğer tüm dezavantajları yatay kesen ve bu sebeple farklı sebeple çeşitli zorluklar ile karşı karşıya kalan grupların daha da kırılgan bir hale gelmesinde önemli rol oynayan bir faktördür. Yoksulluk, hem okullulaşma oranlarını, hem öğrencilerin okul türlerine göre dağılımını, hem de devamsızlık ve okul terki oranlarını etkileyen, yani çoklu dezavantajlılığa yol açan bir etmendir.

OECD ülkelerinde, sosyoekonomik göstergeleri düşük olan bölgelere daha fazla kaynak sağlanması gibi uygulamalar varken, Türkiye’de buna benzer uygulamaların olmaması eşitsizliklerin giderilmesi konusunda yapılan çalışmaların yetersizliğini göstermektedir . Sonuç olarak, eğitim sisteminin toplumda belli kesimlerin deneyimlediği eşitsizlikleri görüp bu eşitsizlikleri gidererek tüm öğrencilere hakkaniyetli olanaklar sunması son derece önemlidir. Bu sebeple, Türkiye’de farklı ihtiyaçlara sahip çocuklara eğitime erişimi adaletli kılmak için dezavantajlı grupların doğru belirlenmesi ve dezavantajlı grupların temel ihtiyaçlarının tespit edilmesi gerekmektedir.

“Erken çocukluk eğitimi nitelikli ve kapsayıcı değil.”

Erken çocukluk eğitimi, çocukların bu dönemdeki gelişiminin çok hızlı olması göz önüne alındığında, çocuklarının kişisel gelişimlerinin ve yaşam becerilerinin gelişmesine ciddi bir katkı sağlamaktadır, bu sebeple bir çocuğun eğitim serüveni için en önemli süreçlerden biri olarak görülmelidir .

Bunun yanı sıra, dezavantajlı grupların erken çocukluk eğitimine erişimi fırsat eşitsizliklerinin giderilmesi anlamında da son derece önemlidir.

Erken çocukluk eğitimi alan çocukların eğitim başarısı, almayan çocuklara göre daha yüksek olmaktadır. Türkiye’de 1-2 yıl arasında okul öncesi eğitim alan öğrencilerin PISA 2015’te aldığı fen skorları, almayan öğrencilerden 17 puan daha yüksektir.

Ancak, Türkiye’de erken çocukluk eğitimi alan öğrenci sayısı oldukça düşüktür. PISA 2015 araştırmasına göre öğrencilerin %46,3’ü okul öncesi eğitim almamıştır. Bu oran OECD ortalamasında ise %4,5’tir .

2015-16 eğitim-öğretim yılında okul öncesi eğitime katılım oranı %55,5’tir. Bu oran hem OECD ortalamasının hem de geçtiğimiz yıllarda MEB ve diğer bakanlıklar tarafından belirlenen hedeflerin oldukça altındadır.

“Eğitime erişim herkes için eşit değil, eğitim sistemi ayrımcı bir yapıya sahip.”

Sorunlar araştırmasının ikinci temel kaynağı olan uzman çalıştayında dile getirilen konular arasında da dezavantajlı grupların eğitime erişimi tartışılan önemli başlıklar arasında yer almıştır. Türkiye’de eğitim alanında faaliyet gösteren ve/veya eğitim sektörüyle ve paydaşlarıyla dirsek temasında olan uzmanların katıldığı çalıştay sonuçlarının analizinde eğitimin herkes için eşit olmadığı ve ayrımcı olmayan bir eğitime ihtiyacı duyulduğu ortaya çıkmaktadır.

Eğitimde fırsat eşitsizliği ve ayrımcılık, Türkiye’de eğitimin önemli bir sorunu olarak uzmanlar tarafından dile getirilmiştir. Çalışma sonucunda ortaya çıkan görüşler şu şekildedir:

- Eğitime erişmek için eşit şartlar bulunmamaktadır.
- Eğitime erişim, kültürel ve coğrafi farklılıklardan oldukça fazla etkilenmektedir.
- Dil, din, etnik köken, cinsiyet ayrımcılığı söz konusudur.
- Zorunlu eğitim kaç yıl olursa olsun eğitim aşamalarının geçişinde fırsat eşitliği bulunmamakta, ilköğretimden ortaöğretime ve ortaöğretimden yükseköğretime geçişte dezavantajlı öğrenciler sıkıntı yaşamaktadır.
- Empati eksikliği bu duruma sebebiyet veren faktörler arasındadır.
- Teknolojinin bu eşitsizliklerin azaltılmasındaki rolü ise kapsamlı olarak tartışılmalıdır.

“Sınav sistemi eşitsizliği derinleştiriyor.”

Sorunlar araştırmasının üçüncü kümesini oluşturan saha araştırmasında da dezavantajlı öğrencilerin eğitime erişimi sorununa değinilmiştir. Çalışmaya katılan öğretmenler özellikle sınav sistemi üzerinden gerçekleşen bir ayrımcılıktan ve eşitsizlikten bahsetmişlerdir. Eğitimdeki temel sorunlardan birisi olarak adlandırılan mevcut sınav sistemi, eşit şartlara sahip olmayan öğrencileri öyleymiş gibi değerlendirerek eğitimde eşitsizliği derinleştirmektedir. Öğrencilerin ilgi, beceri ve yetenekleri göz önünde bulundurularak, sınavlarda farklı değerlendirme ölçütleri olması gerektiğinin altı çizilerek, öğrencilerin becerileri ve karşı karşıya olduğu şartlara göre değerlendirme yapabilecek bir sistemin gerekliliğinden bahsedilmiştir.

SONUÇ

Sonuç olarak, eğitim sisteminin toplumda belli kesimlerin deneyimlediği eşitsizlikleri görüp bu eşitsizlikleri gidererek tüm öğrencilere eşit olanaklar sunması çok önemli. Bu sebeple, Türkiye’de farklı ihtiyaçlara sahip çocuklara eğitimi eşit ölçüde erişilebilir kılmak için dezavantajlı grupların doğru belirlenmesi ve dezavantajlı grupların temel ihtiyaçlarının tespit edilmesi gerekiyor.

KAYNAKÇA

Eğitim Reformu Girişimi (2016). Türkiye’de Ortaöğretimde Kapsayıcı Eğitim Durum Analizi. Kasım 2016’da şuradan erişildi: http://www.egitimreformugirisimi.org/sites/www.egitimreformugirisimi.org/files/ERG_KapsayiciEgitim_DurumAnalizi.pdf

Eğitim Reformu Girişimi (2015). Eğitim İzleme Raporu 2014-15 Özet Değerlendirme. Ocak 2017’de şuradan erişildi: http://www.egitimreformugirisimi.org/sites/www.egitimreformugirisimi.org/files/enews/EIR2014_OzetDeğerlendirme.04.12.15.Web.pdf

Eğitim Reformu Girişimi (2016). Eğitim İzleme Raporu 2015-16. Ocak 2017’de şuradan erişildi: <http://www.egitimreformugirisimi.org/sites/www.egitimreformugirisimi.org/files/EIR2015-16.17.11.16.web.pdf>

Eğitim Reformu Girişimi & Anne Çocuk Eğitim Vakfı (2016). Her Çocuğa Eşit Fırsat: Türkiye’de Erken Çocukluk Eğitiminin Durumu ve Öneriler. Ekim 2016’da şuradan erişildi: <http://www.egitimreformugirisimi.org/sites/www.egitimreformugirisimi.org/files/ACEV-ERG.Rapor.21.03.16.rev1.web.pdf>

Eğitim Reformu Girişimi & Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (2016). Çocukların Gözünden Okulda Yaşam. Eylül 2016 tarihinde şuradan erişildi: <http://www.egitimreformugirisimi.org/sites/www.egitimreformugirisimi.org/files/ERG.TEGV.%C3%87GOY.Ara%C5%9Ft%C4%B1rmaRaporu.09.08.16.pdf>

Eğitim Reformu Girişimi (2014). Fatih Projesi Eğitimde Dönüşüm İçin Bir Fırsat Olabilir Mi? Politika Analizi Ve Önerileri Ekim 2016 tarihinde şuradan erişildi: http://www.egitimreformugirisimi.org/sites/www.egitimreformugirisimi.org/files/ERG_Fatih%20Projesi.pdf

Human Rights Watch (2016). “Geleceğimi Hayal Etmeye Çalıştığımda Hiçbir Şey Göremiyorum”: Türkiye’deki Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitime Erişiminin Önündeki Engeller – Kayıp Nesil Olmalarını Önlemek Kasım 2016 tarihinde şuradan erişildi: https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/turkey1115tu_web.pdf

World Economic Forum (2015). New Vision for Education Unlocking the Potential of Technology. Eylül 2016 tarihinde şuradan erişildi: http://www3.weforum.org/docs/WEFUSA_NewVisionforEducation_Report2015.pdf